

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING SPELLING 1F

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	6
Rubriek A: Lettercombinaties	6
Rubriek B: Voor- en achtervoegsels	6
Rubriek C: Lettergrepen	7
Rubriek D: Een of twee letters - 1	7
Rubriek E: Een of twee letters - 2	7
Rubriek F: Verlengingsregel	7
Rubriek G: S of Z, F of V	7
Rubriek H: EI of IJ, AU of OU, G of CH	7
Rubriek I: Verkleinwoorden	8
Rubriek J: Meervoud zelfstandig naamwoord	8
Rubriek K: Bijvoeglijk naamwoord	8
Rubriek L: IE of I	8
Rubriek M: C of S, C of K, X of KS	8
Rubriek N: Leenwoorden	9
Rubriek O: Opbouwwoorden en afkortingen	9
Achtergrondinformatie	9

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan teruggrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

Spelling 1F is vooral bedoeld voor leerlingen van (de lagere klassen van) het vmbo. In havo/vwo, het mbo, het volwassenenonderwijs en de basiseducatie kan het programma gebruikt worden voor remediërende doeleinden. Het programma is bijzonder geschikt voor groepen waarin grote niveauverschillen bestaan. Het kan zowel gebruikt worden door leerlingen die nog veel spellingfouten maken als door leerlingen die al enigszins gevorderd zijn. De doelgroep is dus breed. Het programma is geschikt voor zowel allochtone als niet-allochtone leerlingen.

Rubriekenoverzicht

(*) betekent: geluid onmisbaar.

Rubriek	Oefening	Oefendoel: Ik kan ...
Sprongtoetsen	1 Rubriek A t/m E (*) 2 Rubriek F t/m J (*) 3 Rubriek K t/m O (*) 4 Rubriek A t/m O (*)	
A vaste lettercombinaties	1 Lettercombinaties begin - kiezen 2 Lettercombinaties begin - typen 3 Lettercombinaties eind - kiezen 4 Lettercombinaties eind - typen 5 Woorddictee vaste combinaties (*)	geflitste woorden met sch-, schr-, spr-, spl-, en str- aan het begin herkennen. geflitste woorden met sch-, schr-, spr-, spl-, en str- aan het begin natypen. geflitste woorden met -ieuw, -eeuw, -aai, -ooi, -oei, -iaal, -eal, -ueel aan het eind herkennen. geflitste woorden met -ieuw, -eeuw, -aai, -ooi, -oei, -iaal, -eal, -ueel aan het eind natypen. woorden met sch-, schr-, spr-, spl-, str- aan het begin of -ieuw, -eeuw, -aai, -ooi, -oei, -iaal, -eal, -ueel aan het eind typen.
B voor- en achtervoegsels	1 Woorddelen met EI of IJ 2 Woorden met -TEIT -HEID -LIJK 3 De juiste uitgang kiezen 4 Flitswoorden voor- en achtervoegsels 5 Woorddictee voor- en achtervoegsels (*)	aangeven of een woord met achtervoegsel -teit -heid -of lijkt met ei of ij geschreven wordt. woorden met de achtervoegsels -teit, -heid en -lijk typen. het goedgeschreven woord met achtervoegsel -teit, -heid, -lijk, -ig en -achtig herkennen. woorden met voorvoegsel ge-, be-, ver-, te- en achtervoegsel -teit, -heid, -lijk, -ig en -achtig, -el, -er, -en en -em natypen. woorden met voorvoegsel ge-, be-, ver-, te- en achtervoegsel -teit, -heid, -lijk, -ig en -achtig, -el, -er, -en en -em typen.
C lettergrepen	1 Open of gesloten 2 Woorden breken 3 Verdelen in lettergrepen 4 Pinguïns 5 IJsberen 6 Lettergrepen	een open lettergreep herkennen. een woord in lettergrepen verdelen. herkennen welk woord goed in lettergrepen verdeeld is. woorden in een tekst in lettergrepen verdelen. woorden in een tekst in lettergrepen verdelen. herkennen welk woord goed in lettergrepen verdeeld is.
D een of twee letters - 1	1 Een of twee klinkers 2 Een of twee medeklinkers 3 Spelling kiezen (*) 4 HAARDEN-HALEN-HAKKEN - kiezen 5 HAARDEN-HALEN-HAKKEN - typen 6 Haaien 7 Astma 8 Woorddictee een of twee letters - 1 (*)	aangeven of een woord met één of twee klinkers wordt geschreven. aangeven of een woord met één of twee medeklinkers geschreven wordt. het goedgeschreven woord met twee lettergrepen herkennen. het geflitste woord met twee lettergrepen herkennen. geflitste woorden met twee lettergrepen natypen, zoals haarden, halen, hakken. ontbrekende klinkers en medeklinkers in woorden met open of gesloten lettergreep in een tekst aanvullen. ontbrekende klinkers en medeklinkers in woorden met open of gesloten lettergreep in een tekst aanvullen. woorden met twee lettergrepen typen.
E een of twee letters - 2	1 E of EE in rij 2 De logee 3 De lange E-klank	aangeven of een woord met -e- of -ee- geschreven wordt. woorden in een tekst met -e- of -ee- aanvullen. aangeven of een woord met -e- of -ee- geschreven wordt.

	4 Zoek de fout 5 Flitswoorden met E of EE 6 Woorddictee een of twee letters - 2 (*)	foutgespelde woorden met open en gesloten klank en -e- of -ee- herkennen. geflitse woorden met -e- of -ee- natypen. woorden met open en gesloten klanken typen.
F verlengings-regel	1 Laatste letter 2 T of D 3 Flitswoorden 4 Onze honden 5 Pleegkind 6 Spinnen 7 Goede woorden 8 Zoek de fout 9 Woorddictee (*)	woorden die eindigen op een t-klank (kat, hond), of p-klank (krap, krab) typen, door het toepassen van de verlengingsregel. aangeven of een woord met -d of -t geschreven wordt. geflitse woorden die eindigen op -d of -t, of -b of -p natypen. woorden met -d of -t aanvullen in een tekst. woorden met -d of -t aanvullen in een tekst. woorden in een tekst met -d of -t, of -b of -p aanvullen. goedgeschreven woorden met eind-d, eind-t, eind-b en eind-p herkennen. het foutgeschreven woord met -d, -t, -b of -p herkennen. woorden die eindigen op een t-klank (kat, hond), of p-klank (krap, krab) typen, door het toepassen van de verlengingsregel.
G S/Z en F/V	1 Flitswoorden S/Z F/V - 1 2 Flitswoorden S/Z F/V - 2 3 S of Z in de rij 4 S of Z - F of V 5 Zoek de fout 6 Woorddictee S/Z F/V (*)	geflitse woorden met -s-, -z-, -f- of -v- natypen. geflitse woorden met -s-, -z-, -f- of -v- natypen. aangeven of een woord met -s- of -z- geschreven wordt. woorden met -s-, -z-, -f- of -v- typen. het foutgeschreven woord met -s-, -z-, -f- of -v herkennen. woorden met -s-, -z-, -f- of -v- typen.
H EI/IJ, AU/OU, CH/G	1 EI of IJ 2 AU of OU 3 Goede woorden 4 CH of G 5 Flitswoorden EI/IJ, AU/OU, G/CH 6 Koning van de jungle 7 Zoek de fout 8 Woorddictee EI/IJ, AU/OU, G/CH (*)	aangeven of een woord met -ei- of -ij- geschreven wordt. aangeven of een woord met -au- of -ou- geschreven wordt. goedgeschreven woorden met -ei-, -ij-, -au- en -ou- herkennen. aangeven of een woord met -ch- of -g- geschreven wordt. geflitse woorden met -ei-, -ij-, -au-, -ou- en -ch- en -g- natypen. woorden met -ei-, -ij-, -i-, -ie-, -au-, -ou-, -ch-, -g- en stomme -e- aanvullen. foutgeschreven woorden met -ei-, -ij-, -au-, -ou- of -ch- of -g- herkennen. woorden met -ei-, -ij-, -au-, -ou- of -ch- of -g- typen.
I verklein-woorden	1 Verkleinwoorden zoeken 2 Typ het verkleinwoord 3 Geflitste verkleinwoorden 4 Zoek de fout 5 Woorddictee verkleinwoorden (*)	alle verkleinwoorden in een tekst herkennen. verkleinwoorden typen. geflitse verkleinwoorden natypen. foutgeschreven verkleinwoorden herkennen. verkleinwoorden typen.
J meervoud znw	1 Meervoud zoeken 2 Meervoud -en of -s 3 Meervoud maken 4 Zoek de fout 5 Woorddictee meervoud (*)	alle zelfstandig naamwoorden in het meervoud in een tekst herkennen. aangeven of het meervoud van een zelfstandig naamwoord met -en of -s geschreven wordt. het meervoud van een zelfstandig naamwoord typen. het foutgeschreven zelfstandig naamwoord in het meervoud herkennen. zelfstandig naamwoorden in het meervoud typen.

K bijvoeglijk nw	1 Violet 2 Bijvoeglijk naamwoord of werkwoord 3 Rappen invullen 4 Bijvoeglijk naamwoord invullen 5 Met of zonder -n 6 Zoek de fout 7 Woorddictee bijvoeglijk naamwoord (*)	de bijvoeglijk naamwoorden in een tekst herkennen. aangeven of een woord een bijvoeglijk naamwoord of een werkwoord is. het juiste woord in een trap van vergelijking typen. de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord typen. aangeven of een bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord met een -n op het eind geschreven wordt. foutgeschreven trappen van vergelijking of bijvoeglijk naamwoorden herkennen. bijvoeglijk naamwoorden typen.
L i of ie	1 I of IE op het eind 2 I of IE - kiezen uit twee 3 I of IE invullen 4 Flitswoorden - I of IE 5 IE of I in rij - alles 6 Zoek de fout 7 Woorddictee I of IE (*)	aangeven of een woord met een ie-klank aan het eind met -i of -ie geschreven wordt. het goedgeschreven woord met een ie-klank herkennen. woorden in een tekst met -i of -ie aanvullen. geflitse woorden met -i of -ie natypen. aangeven of een woord met -i of -ie geschreven wordt. het foutgeschreven woord met een ie-klank herkennen. woorden met een ie-klank typen.
M c, k of x	1 K of C 2 Woorden met C 3 Met C, K of X - kiezen 4 Met C, K of X - typen 5 Woorddictee C, K of X (*)	aangeven of een woord met een -c- of een -k- geschreven wordt. herkennen bij welke woorden de s-klank met een -c- geschreven moet worden. geflitse woorden met -c-, -k-, of -x- herkennen. geflitse woorden met -c-, -k-, of -x- natypen. woorden met -c-, -k-, of -x- typen.
N Engelse en Franse woorden	1 Franse flitswoorden kiezen 2 Franse Flitswoorden typen 3 Engelse flitswoorden kiezen 4 Engelse flitswoorden typen 5 Beste helpdesk 6 Fouten in tekst vinden 7 Zoek de fout 8 Woorddictee leenwoorden (*)	geflitse Franse leenwoorden herkennen. geflitse Franse leenwoorden natypen.en natypen. geflitse Engelse leenwoorden herkennen. geflitse Engelse leenwoorden natypen. Engelse en Franse leenwoorden aanvullen. foutgeschreven Engelse en Franse leenwoorden herkennen. Engelse en Franse leenwoorden herkennen. Engelse en Franse leenwoorden en woorden met een x of een c typen.
O opbouwwoord en afkorting	1 Woorden splitsen 2 Geflitste opbouwwoorden 3 Afkorting kiezen 4 Afkorting typen 5 Woorddictee opbouw en afkorting (*)	herkennen uit welke twee delen een samenstelling is opgebouwd. geflitse samenstellingen natypen. een woord(groep) aan de juiste afkorting koppelen. de afkorting van een woord(groep) typen. samenstellingen en afkortingen typen.

De rubrieken toegelicht

In Spelling 1F wordt geoefend met alle lesstof die volgens Meijerink c.s. in het basisonderwijs aangeleerd moet worden. Het gaat dan om vooral om de belangrijkste basisregels van de Nederlandse spelling. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de vorm van veel voorkomende woorddelen (opbouwspelling) en aan technieken voor het inprenten van moeilijke woorden. Speciaal voor dit doel is in elke rubriek een of meer Flitsoefeningen toegevoegd. De module bestaat uit 95 - vaak variabele - oefeningen en 4 sprongtoetsen. Spelling 1F bevat 234 uitlegschermen. Tijdens het oefenen kan de uitleg op elk gewenst moment opnieuw geraadpleegd worden.

Hieronder is aangegeven hoe elk van deze onderwerpen bij Spelling 1F is ingevuld. Sommige onderwerpen lijken misschien te eenvoudig voor de beoogde doelgroep, maar u moet in aanmerking nemen dat bij de diagnostische aanpak die wij voorstaan die oefeningen alleen tevoorschijn komen als uit de diagnostische toets blijkt dat een leerling de stof nog niet beheerst.

Rubriek A: Lettercombinaties

Woorden met AAI, OOI, OEI
Woorden met IEUW, EEUW
Woorden met NG, NK
Woorden met SCH(R)
Woorden met CHT, NST, RST
Woorden met IAAL, IEEL

Het gaat in deze rubriek om veel voorkomende lettercombinaties, waarvan de spelling soms enigszins afwijkt van wat je hoort. Bijvoorbeeld de woorddelen 'aai', 'eeuw', 'eer'. Uitgelegd wordt wat het verschil is tussen wat je hoort en wat je schrijft, en welke orthografische regels er gelden. Er zijn vijf oefeningen in oplopende moeilijkheid, waarbij gebruik is gemaakt van drie verschillende oefenvormen. Twee daarvan zijn flitsvormen, omdat het voor de hand ligt om moeilijke lettercombinaties vooral in te prenten: twee Flitskeuze-oefeningen, waarbij nadat het geflitste woord verdwenen is, gekozen moet worden uit vier vormen en twee Flitstypen-oefeningen waarbij na verdwijnen van het geflitste woord dat woord getypt moet worden. De vijfde oefening is een woorddictee.

Rubriek B: Voor- en achtervoegsels

Het gaat in deze rubriek om woorddelen die veel voorkomen en altijd hetzelfde geschreven worden. Ook hier wordt de stof vooral aangeleerd door inprenten. Er horen vijf oefeningen bij de rubriek in oplopende moeilijkheid en met vijf verschillende oefenvormen.

Rubriek C: Lettergrepen

Open en gesloten lettergrepen
Afbreken bij 1 medeklinker middenin: PLA-TEN, REI-ZEN
Afbreken bij 2 medeklinkers middenin: JON-GEN, PLAAT-SEN
Afbreken bij 3 medeklinkers middenin: DORS-TIG, KUNS-TEN
Afbreken bij I en CH: DRAAI-EN, JUI-CHEN

Rubriek C gaat over verdelen in lettergrepen. Dat is een belangrijke basisvaardigheid voor het kunnen toepassen van de spellingregels voor de verdubbeling van medeklinkers of de verenkeling van klinkers, die in volgende rubrieken aan de orde komen. Ook heeft deze kennis een functie bij het afbreken van woorden aan het eind van de regel. De stof is eenvoudig gehouden. Het verschil tussen open en gesloten lettergreep hoort er wel bij. Er zijn in deze rubriek zes oefeningen in oplopende moeilijkheid en er werden vier verschillende oefenvormen gebruikt.

Rubriek D: Een of twee letters - 1

Medeklinkerverdubbeling: KAMMEN, STEPPEN

Klinkerverenkeling: BALEN, WEGEN

In rubriek D komen de orthografische regels voor het schrijven van een of twee klinkers of medeklinkers aan bod. De begrippen open en gesloten lettergreep (in het vorige rubriek aangeleerd) spelen daarbij een rol. Het gaat in deze rubriek veelal nog om woorden die uit twee lettergrepen bestaan. De rubriek bestaat uit 8 oefeningen met 7 verschillende oefenvormen.

Rubriek E: Een of twee letters - 2

Een of twee (mede)klinkers in langere woorden: MOGELIJK, ZEKERHEID

De letter E: PUREE, TWEEDE, ZEKER, THEELEPEL

Omdat medeklinkerverdubbeling en klinkerverenkeling voor veel leerlingen in het voortgezet onderwijs nog problemen oplevert, is de stof over twee rubrieken verdeeld, zodat er extra kan worden geoefend. Vaak kunnen leerlingen wel de tweelettergrepige woorden goed spellen, maar passen de regels voor het schrijven van enkele of dubbele klinkers/medeklinkers in langere woorden niet goed toe. In rubriek E komen daarom de langere woorden aan bod en ook de spelling van de lange E-klank, die soms als twee letters geschreven wordt en daarmee een uitzondering vormt. Er zijn in deze rubriek zes oefeningen met zes verschillende oefenvormen.

Rubriek F: Verlengingsregel

Verlengingsregel D of T: WOORD, MONUMENT, PORTRET, GEREGELD, GESCHIKT

Verlengingsregel B of P: WEB, KLEP

De Nederlandse spelling is voor een belangrijk deel gebaseerd op het principe van de gelijkvormigheid. Een van de orthografische regels die de gelijkvormigheid bepaalt is de verlengingsregel. In rubriek F komt deze regel uitgebreid aan de orde. Je schrijft 'paard' vanwege 'paarden' en 'web' vanwege 'webben'. In de spelling van de kortere woorden wordt dus niet de uitspraak gevolgd. De verlengingsregel wordt aangeleerd in negen oefeningen in oplopende moeilijkheid en de leerling krijgt te maken met zes verschillende oefenvormen.

Rubriek G: S of Z, F of V

S of Z in ongelede woorden: SIERLIJK, ZWAAN, REIS

S of Z in gelede woorden: REIZEN, VERSEN

F of V in ongelede woorden: FIGUUR, VROEG

V in gelede woorden: GRAVEN, DRUIVEN

De spelling van S, Z, F en V is gedeeltelijk klankzuiver, als... de spreker de woorden tenminste goed uitspreekt. Dat is heel vaak niet het geval. Daarmee wordt de spelling van deze klanken afhankelijk van inprenten en van regels voor de gelede (verbogen) woorden. Eén regel is dat de F aan het eind van een woord meestal bij langer maken een V wordt. Ook de S aan het eind van een woord wordt vaak een Z als je het woord verlengt, maar in dat geval zijn er meer uitzonderingen. De regels worden hier aangeleerd, maar er is ook veel aandacht voor inprenten d.m.v. flitsoefeningen. Er zijn in deze rubriek zes oefeningen met vijf verschillende oefenvormen.

Rubriek H: EI of IJ, AU of OU, G of CH

EI of IJ: REIZEN, PRIJZEN

AU of OU: GAUW, KABOUTER

G of CH: LIEGEN, JUICHEN

Rubriek H gaat over het onthouden van woorden met lange ij of korte ei, met au of ou, met g of ch. Natuurlijk kunnen in het kader van dit programma niet alle woorden aan bod komen waarbij een van deze problemen speelt. De leerling krijgt daarom in de uitlegschermen informatie aangereikt waarmee groepjes woorden van een bepaald soort (bijvoorbeeld ei-woorden) onthouden kunnen worden. Acht oefeningen heeft deze rubriek. De probleemwoorden worden eerst afzonderlijk geoefend en later door elkaar. Er zijn zes verschillende oefenvormen.

Rubriek I: Verkleinwoorden

Verkleinwoorden: HELMPJE, GEZICHTJE, KAMMETJE

We gebruiken in het Nederlands vijf verschillende uitgangen om een verkleinwoord te maken. Rubriek I gaat over dit onderwerp. In de meeste gevallen hoor je welke uitgang gebruikt moet worden, maar er zijn wat complicaties. Soms moet bijvoorbeeld eerst de verlengingsregel worden toegepast (hoed-je) en bij de uitgang –kje vervalt de g die op het eind van het woord stond (koninkje). Aangegeven wordt ook bij welke woorden welke verkleinuitgang hoort. De rubriek bestaat uit vijf oefeningen in oplopende moeilijkheid en er zijn vijf verschillende oefenvormen.

Rubriek J: Meervoud zelfstandig naamwoord

Meervoud zelfstandig naamwoord: PROBLEMEN, VOETSTAPPEN, KALVEREN

Bij het schrijven van meervouden van zelfstandige naamwoorden komen we verschillende moeilijkheden tegen. Over de regels hiervoor gaat rubriek J. Bij het meervoud op –en komen de regels van klinkerverenkeling (boom-bomen) en medeklinkerverdubbeling (bom-bommen) terug. Soms wordt een s veranderd in een z (bazen), maar dat gebeurt niet altijd (dansen). De stof over meervouden wordt behandeld en geoefend in vijf oefeningen in oplopende moeilijkheid, waarbij vijf verschillende oefenvormen gebruikt worden.

Rubriek K: Bijvoeglijk naamwoord

Bijvoeglijk naamwoord: GAAF, GAVE, GLADDE, VERWOESTE, GEWASSEN, LOGISCH(E)

In rubriek K komt de spelling van het bijvoeglijk naamwoord aan de orde. De meeste bijvoeglijk naamwoorden hebben twee vormen (met of zonder E) en daarbij moeten opnieuw de regels van medeklinkerverdubbeling en klinkerverenkeling worden toegepast. Verder hebben bijvoeglijk naamwoorden die afgeleid zijn van een werkwoord soms een –N op het eind én hebben we te maken met de trappen van vergelijking. De stoffelijke bijvoeglijk naamwoorden hoeven in 1F nog niet aangeboden te worden volgens Meijerink c.s. In zeven oefeningen wordt de stof behandeld en geoefend. Ze lopen op in moeilijkheid en maken gebruik van vier verschillende oefenvormen.

Rubriek L: IE of I

I of IE: MISSCHIEN, DIRECT, JANUARI, KOPIE

Voor het schrijven van ie of i zijn geen eenvoudige regels te geven. De spelling van deze letters wordt apart behandeld in rubriek L. Aangegeven wordt onder andere dat in een Nederlands basiswoord de lange ie-klank in een gesloten lettergreep als ie geschreven wordt (actief, fabriek). Ligt de klemtoon in een gesloten lettergreep op de ie-klank, dan schrijf je ie (fanatieke), is dat niet zo, dan schrijf je de ie als i (direct). Op het eind van een woord schrijf je een –ie, behalve bij de namen van maanden en bij buitenlandse woorden (februari, macaroni). Er zijn in deze rubriek zeven oefeningen in oplopende moeilijkheid, in vier verschillende oefenvormen.

Rubriek M: C of S, C of K, X of KS

C of S, C of K, X of KS: CENTRAAL, CORRECT, CIRKEL, EXTRA

Waar in Nederlandse woorden vaak een S of K gebruikt wordt, komt in leenwoorden vaak een C voor. Dat is lastig voor spellers die goed naar de uitspraak luisteren. Het gaat net als bijvoorbeeld bij woorden met EI of IJ dan dus om inprentwoorden. Ook woorden met X zijn meestal ‘geleend’ uit andere talen. Er zijn geen regels voor te geven,

hooguit groepjes gelijkvormige woorden te maken. Die maken het inprenten gemakkelijker. Er zijn vijf oefeningen met vijf verschillende oefenvormen.

Rubriek N: Leenwoorden

Franse leenwoorden: ADOPTIE, AFFICHE, CHANTAGE

Engelse leenwoorden: PLASTIC, MANAGER, MAKE-UP

In het een-na-laatste deel van het programma aandacht voor typische inprentwoorden: de leenwoorden uit Frans of Engels. Natuurlijk kunnen in het kader van dit programma wederom niet álle leenwoorden aan bod komen. Als handvat voor het onthouden wordt gegeven het onthouden van de zgn. 'spellinguitspraak'. Het bestaat uit acht oefeningen met zes verschillende oefenvormen. Er wordt vanzelfsprekend vaak met flitsoefeningen gewerkt.

Rubriek O: Opbouwwoorden en afkortingen

Opbouwspelling: WERELDDEEL, VERRADEN, VEROORZAKEN, ONTDEKKEN

afkortingen: i.v.m., p., k, havo

In rubriek O komen op de eerste plaats opbouwwoorden aan de orde, de zgn. morfologische spellingen. Je moet weten hoe een woord is opgebouwd om tot de juiste spelling te komen. Dat geldt voor woorden als 'handdoek' (de dubbele d hoor je niet) en 'voortdurend' (de t spreek je niet uit). Bij de afkortingen komen alleen de meest frequente aan bod. Er zijn vijf oefeningen met vier verschillende oefenvormen.

Achtergrondinformatie

Achtergronden van Spelling 1F

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In dit advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, havo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

Domeinen

In het rapport 'Over de drempels met taal' onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Spelling 1F valt onder domein 4 waarin onderscheid gemaakt wordt tussen: taalbeschouwing (grammatica), spelling, werkwoordspelling en leestekens. Naast Spelling 1F heeft Kurve daarom 1F-programma's ontwikkeld voor het leren van Grammatica, Werkwoordspelling en Leestekens. Met deze vier programma's bestrijken we domein 4 dus geheel. Tevens is het programma Lezen 1F ontwikkeld (domein 2).

Leerlijnen volgens de Commissie Meijerink

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en

behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, havo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Spellingcategorieën volgens Meijerink en slo

Het rapport van de Commissie Meijerink waarin het Referentiekader Nederlandse taal werd vastgelegd, is uitgewerkt door de SLO. Bij die uitwerking waren onder andere de lesstofuitgevers en het cito betrokken. Resultaat daarvan was de nota Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging beschreven. Daarin staat onder andere het volgende:

De moeilijkheid van spelling is in het referentiekader geordend volgens 'een zekere logische opeenvolging van klassen van problemen' (Referentiekader taal en rekenen, pag. 19). Er is een indeling van vijf klassen gehanteerd, die ook gebruikt wordt bij het diagnosticeren van spellingvaardigheid (Kleijnen, 1997, 2004; Schijf, 2009). Deze indeling is gebaseerd op een analyse van het Nederlandse taalsysteem; het is een taalkundige indeling en geen didactische indeling. De indeling is als volgt:

1. alfabetische spelling,
2. orthografische spelling,
3. lexicaal-morfologische spelling,
4. morfologische spelling op syntactische basis,
5. logografische spelling.

Toelichting:

ad 1: Alfabetische spelling: spelling op basis van een een-op-een-relatie tussen klank en teken

Kinderen starten op de meeste scholen in groep 3 met leren lezen en schrijven volgens de alfabetische spelling. Het lezen van klankzuivere woorden noemen we de elementaire leeshandeling, ofwel spellend lezen. Bij het schrijven van klankzuivere woorden spreken we over de elementaire spelhandeling. Kinderen leren zelf de koppeling toepassen tussen fonemen (klanken) en grafemen (letters of lettercombinaties zoals 'ee', 'oe', 'ui', 'ng'). De beschaafde uitspraak van het Nederlands is hier het uitgangspunt.

Het proces van leren schrijven verloopt volgens een aantal stappen. Het kind hoort een gesproken woord, bijvoorbeeld 'tak'. Vervolgens vindt auditieve analyse van dit gesproken woord plaats: de leerling kan de klanken op gehoor goed van elkaar onderscheiden (/t//a/ /k/). Daarna is er de foneem/grafeemkoppeling: de leerling koppelt de klanken aan de juiste lettertekens (t-a-k). Bij het opschrijven van het woord voegt de leerling de lettertekens samen, en vormt zo het hele woord: 'tak'. Voor de gemiddelde leerling levert het spellen van klankzuivere woorden niet veel problemen op. Vanaf de tweede helft van groep 3 leren de kinderen geleidelijk meer complexe woorden, zoals woorden met clusters van medeklinkers(krant, dorst) en woorden met meer lettergrepen (vlieger). Bij deze woorden geldt nog steeds de alfabetische spelling.

ad 2: Orthografische spelling: spelling gebaseerd op afspraken over de schrijfwijze van (groepen)woorden

Voor een groot aantal woorden geldt dat de omzetting van klanken naar letters niet automatisch tot de juiste spelling leidt. Over de schrijfwijze van deze woorden zijn afspraken gemaakt. Die afspraken moet de leerling leren: hij leert de schrijfwijze van de woorden door regels leren of inprenten. In deze categorie vallen dus woorden waarin er geen een-op-een relatie is tussen klanken en letters, bijvoorbeeld woorden met -ieuw (nieuw en niet nieuw). Andere woorden in deze categorie worden gevormd door spellingregels waarbij aan het einde van een grafeem medeklinkerverdubbeling optreedt (bruggen), of klinkerverenkeling(straten). De leerling moet de woorden herkennen en de regels leren. Alleen op basis van de klanken, zoals het geval is bij woorden in de

categorie alfabetische spelling, kan hij deze woorden niet correct spellen. Spellingregels bepalen dat het meervoud van brug bruggen is, en niet brugen, en het meervoud van straat straten, en niet straten¹.

ad 3: Lexicaal-morfologische spelling: spelling op basis van de opbouw van het woord, los van de grammaticale context

Een andere schrijfwijze die afwijkt van het alfabetische systeem is de morfologische spelling op woordniveau. Inzicht in de geleding van het woord is nodig om het woord correct te kunnen spellen. Het morfologisch principe schrijft voor dat verwante woorddelen steeds hetzelfde worden geschreven (Nunn, 1998). Aaien wordt op deze manier geschreven vanwege de schrijfwijze van het morfeem aai, en wordt dus niet geschreven als ajen. In deze categorie vallen ook woorden met een voor- of achtervoegsel (ondiep, eenheid), meervoudsvormen (boeken, sleutels, komma's), verkleinwoorden (huisje, boompje), een bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord (gebroken), samenstellingen (tuindeur), en de tussenletter -n- of -s- in samengestelde woorden (bessensap, stadsdeel). Het is bij de spelling van deze woorden voldoende om te kijken naar het woord zelf, de grammaticale functie in de zin heeft geen invloed op de schrijfwijze van het woord.

ad 4: Morfologische spelling op grammaticale basis: spelling op basis van de opbouw van binnen de grammaticale context

Waar het bij lexicaal-morfologische spelling voldoende is te kijken naar het woord zelf, moet bij morfologische spelling op grammaticale basis over woordgrenzen heen gekeken worden. De grammaticale functie in een zin bepaalt hier de manier waarop het woord wordt gespeld. Dit betreft vooral werkwoordsvormen (ik word, hij wordt), maar bijvoorbeeld ook woorden als alle(n) en enkele(n). Enige kennis van grammatica is noodzakelijk voor het leren van de juiste schrijfwijze van woorden in deze spellingcategorie.

ad 5: Logografische spelling: spelling gebaseerd op vaststaande combinaties, zonder regelvorming

In deze categorie vallen woorden met een specifieke schrijfwijze. Het gaat om woorden waarbij de schrijfwijze niet op basis van regels wordt gevormd, maar het betreft hier woordspecifieke schrijfwijzen, zoals woorden met ei of ij (trein, lijst) en woorden met ou of au (koud, blauw). Andere voorbeelden van logografische spelling zijn /sj/ geschreven als g (horloge, gelei), woorden waarin /s/ geschreven wordt als c (narcis, precies) en (andere)leenwoorden (bureau, trottoir, computer). Zoals aan de voorbeelden te zien is, zijn vaak wel clusters van woorden samen te stellen met dezelfde spellingwijze. Gebruikers leren deze spellingwijze door inprenting.

Didactische opbouw

In grote lijnen is de spreiding van het spellingaanbod over de leerjaren als volgt: alfabetische spelling in groep 3, orthografische spelling in groep 4, morfologische spelling in groep 5/6 en logografische spelling in groep 7/8. Dit is een zeer globale indeling: in een leerjaar ligt de meeste nadruk weliswaar op een bepaalde categorie, maar ook andere categorieën komen aan bod. Het aanleren van de verschillende categorieën is dus niet afgebakend per leerjaar, en loopt evenmin precies parallel aan de leerjaren. Leren spellen verloopt bovendien cumulatief. In groep 3/4 wordt gestart met relatief eenvoudig aanbod (woorden van één lettergreep) in de categorie alfabetische spelling. Al snel komen daar ook woorden uit de andere categorieën bij, en daarnaast wordt de moeilijkheidsgraad van woorden uit de eerdere categorieën hoger. Zo komen er woorden met meer lettergrepen aan bod, moeilijkere woorden en ook minder frequente woorden. Meervoudsvorming (morfologische spelling) komt bijvoorbeeld in de meest eenvoudige vorm voor het eerst aan bod in groep 3/4, maar de meervoudsvorming van een woord als café komt pas in groep 7/8 aan de orde. Hernieuwd aanbod en herhaalde oefening blijven noodzakelijk.

¹ De term 'orthografische spelling' kan misschien tot verwarring leiden omdat de term 'orthografie' ook als synoniem voor 'spelling' kan worden gezien. De term 'orthografische spelling' geeft in de indeling die het referentiekader hanteert echter aan dat het gaat om toepassing van de systematiek van het spellingsysteem. Waar geen een-op-een-relatie bestaat tussen klanken en letters, zijn er regels die gebaseerd zijn op statistische patronen en regelmatigheden in de letterreeksen van een taal. Dit zijn zogenaamde autonome spellingregels. De regels zijn autonoom te noemen omdat geschreven taal dus geen zuivere representatie is van gesproken taal, maar een eigen systeem heeft (Nunn, 1998).

In de volgende tabel vindt u een gedetailleerd overzicht van de spellingcategorieën die voor drempel 1F aangeleerd moeten worden. Bovendien is aangegeven wanneer het aanbieden van de spellingcategorieën voor respectievelijk groep 3/4, 5/6 en 7/8 voor het eerst moet plaatsvinden.² De meeste spellingen worden in latere jaren nog veelvuldig geoefend. Vaak met moeilijker en minder frequente woorden.

ALFABETISCHE SPELLING - op basis van een-op-een-relatie tussen klank en teken		
groep 3-4	groep 5-6	groep 7-8
woorden met mkm (kat, doos, boek) woorden met mmk(m) (klok, trui) woorden met (m)kmm (als, kaart) woorden met mm kmm (plant, klomp) woorden met -mmm (eerst, kunst) woorden met mmm- (strik, spruit) woorden met f-, v- (feest, vuur) woorden met s-, z- (sok, zoen) woorden met -ng (bang) woorden met -eer, -oor, -eur (keer, spoor, deur)	woorden met f-, v-, ongeleed (tafel, oven) woorden met s-, z-, ongeleed (fase, pauze)	
ORTHOGRAFISCHE SPELLING – op basis van afspraken over de schrijfwijze (regels)		
groep 3-4	groep 5-6	groep 7-8
woorden met niet geschreven tussenklink (r + medeklinker: verf, l + medeklinker: melk) woorden met sch(r)- (school, schrik) woorden met -nk (bank) woorden met -aai, -ooi, -oei (saai, mooi, boei) woorden met -eeuw, -ieuw (leeuw, nieuw) woorden met -ee (zee, twee) woorden met -a, -o, -u (papa, foto, nu) medeklinkerverdubbeling (bruggen, petten) klinkerverenkeling (straten, bomen)	woorden met f/v-wisseling (braaf - brave) woorden met s/z-wisseling (huis - huizen) verkleinwoorden met ng/nk-wisseling (ketting - kettinkje)	woorden met uitgang -iaal, -ieel, -eaal, -ueel (liniaal, officieel, ideaal, ritueel)
LEXICAAL-MORFOLOGISCHE SPELLING - op basis van de opbouw van het woord, los van de grammaticale context		
groep 3-4	groep 5-6	groep 7-8
woorden eindigend op -d (hond, paard) (verlengingsregel eenlettergrepige woorden) woorden met uitgang -el, -er, -en, -te (sleutel, moeder, molen, breedte) woorden met ge-, be-, ver-, te-, (genoeg, bezoek, verschil, terug) woorden met ont- (ontdekken) meervoudsvorming met -en of -s (boeken, sleutels) samengestelde woorden (tuinteur, schatkist) verkleinwoorden met uitgang -je, -tje (huisje, boekje, schaalte)	verkleinwoorden met uitgang -je na -d en -t (vriendje, plantje), -pje, -etje (raampje, dingetje, karretje) woorden met uitgang -em (stiekem) woorden met -elen, -enen, -eren (wandelen, oefenen, kinderen) woorden met uitgang -lijk (eerlijk) woorden met uitgang -ig (veilig) woorden met uitgang -teit (majesteit) woorden met uitgang -heid (eenheid) vorming bijvoeglijk naamwoord (blauwe, grote) woorden met uitgang -ing (buiging)	woorden eindigend op -b (web) woorden met uitgang -isch(e) (historisch) meervoud heid-heden (eenheden) meervoud op -a (musea) meervoud op -i (critici) woorden met assimilatie (afval, zakdoek) bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord (gebroken, verlichte)
MORFOLOGISCHE SPELLING OP GRAMMATICALE BASIS - de opbouw van het woord binnen de grammaticale context		
groep 3-4	groep 5-6	groep 7-8
	hele werkwoord/infinitief stam van het werkwoord ³ tijd van het werkwoord: tegenwoordige tijd, verleden tijd regel voor overeenkomst in getal (onderwerp-persoonsvorm)	regel voor overeenkomst in getal (referent-verwijswoord) regel voor overeenkomst in geslacht (referent-verwijswoord)

² Er is geen kolom voor groep 1 en 2. Dat wil niet zeggen dat er in deze groepen geen aandacht is voor taalverzorging. Het ontwikkelen van taalbewustzijn en het ontdekken van het alfabetische principe komt bijvoorbeeld aan bod in deze groepen.

³ Soms gebruikt men in plaats van de term 'stam van het werkwoord' de term 'ik-vorm'. Zie ook paragraaf 2.3 in de nota van de SLO over de keuze van termen.

	persoonsvorm: tegenwoordige tijd meervoud	
LOGOGRAFISCHE SPELLING - spelling gebaseerd op vaststaande combinaties, zonder regelvorming		
groep 3-4	groep 5-6	groep 7-8
woorden met -ch(t) (pech, bocht) woorden met (-)ei(-) of (-)ij(-) (trein, lijst) woorden met -au-, -auw (saus, blauw) woorden met -ou-, -ouw (stout, vrouw)	woorden waarin /zj/ geschreven als g (horloge, gelei) woorden waarin /ie/ geschreven als i (liter, olifant, januari) woorden waarin /s/ geschreven als -c- (narcis, precies) woorden waarin /k/ geschreven als -c- (contact) woorden met -tie (politie) 1F	woorden waarin /t/ geschreven als th (thee) woorden waarin /sj/ geschreven als -ch- (chocola, douche) woorden waarin /ks/ geschreven als -x- (taxi) woorden waarin /oe/ geschreven als -ou- (route) woorden met (-)y(-) (yoghurt, pony) Franse leenwoorden (trottoir, cadeau, militair) Engelse leenwoorden (cake, manager, laptop) afkortingen van woorden (tv, cd, bv.)